Данилов Н. К.В. Иванов дневникĕ / Н. Данилов // Чăваш коммунĕ. – 1940. – 12 юпа; Хĕрлĕ ялав. – 20 юпа.

В. Иванов дневникĕ

В. Иванов юбилейне уяв- хатĕрленнĕ май, Чăваш. ...пчев институчĕ тата ...ен Союзĕ К. В: Ива- ...ăçĕпе ĕçĕсем çинчен çĕнĕ документсем туп- ... Васильевич çинчен биографин малтанхи па- ...а аслă поэтăн хăй дневникĕ. Çак документ- ... – К. В. Иванов ...лле.

...историйĕ çакăн пек: ...и чăваш педучилищин. преподаватель П. А. ... тăрăх, çак документа К. В Иванов тăванĕсем ...никум преподавателĕ- ...нĕсене, вĕсем Бижбу- ...ьклор пухма пырсан, ...i. Ĕпхӳ педтехникумне ...ей хулине куçарсан, дневникĕ Белебей пед- ...а лекет. Вара кăçал ...ватель С. Н. Гераси- ...нт çинчен Чăваш со- ... Союзне çырса пĕлтер. ...хăйне июнĕн 20-мĕшĕн. ... краеведческий музея ...нă пулнă.

...дневникĕ вăл — çыр- ...тине сакăр пая хутласа ...тетрадь. Дневникра пурĕ, ... пĕрле, 88 страница ... страницине (3-4,21-22, ...шсене) кайран такăшĕ ... Хуплашкин хыçалти ... ӳксе çухалнă. Малти ...тетрадь çумне çыпăçтаосa

...уплашкин малти страници ... тетрадь Константина ... çырса хунă. Аяла сыл- ...августа 1906 года» тесе ... Унтан, каярахпа пулмал- ...чернилпа чи çӳле: «Кон- ...нов» тесе çырса хунă.

...çырнă тĕрлĕ материалсем ... Васильевич хăйĕн пур- нăçĕнче питĕ нумай ыйтусемпе инте- ресленнине палăртса тăраççĕ. Кунта фольклор произведенийĕсене çырса илнисем те пур, вырăсен аслă поэчĕ- семпе писателĕсен — Гогольпе Пуш- кин произведенийĕсене тĕпчесе вĕрен- нĕ хыççăн çырнă плансем те чылай, вырăс халăхĕн массăллă юррисене чă- вашла куçарнисем те куç умĕнче тă- раççĕ, хăй тĕрлĕ произведенисем çыр- ма тытăннине палăртакан плансемпе черновиксем те нумай, ытти материал- сем те тĕл пулаççĕ.

Акă, дневника уçсассăн, хуплашкин 2-мĕш страницинчех Константин Ва- сильевич Гоголĕн «Днепрне» тĕпчесе вĕреннĕ хыççăн произведенийĕн ço- кăн пек планне çырса хурать:

Днепр Гоголя.

I. Вид Дн. при тихой погоде в лет- ний день

1. Тишина на Дн. и чистота его вод.
2. Солнце и прибрежн. леса.
3. Ширина и (не разборч.) Днепра

II. Вид Дн. при теплой летней ночи

1. Отраж. звезд в Дн.
2. Тени прибр. лесов
3. Блеск воды при луне

III. Вид. Дн. во время бури

1. Шум леса и молния
2. Водяные холмы
3. Сравнение Днепра с старой ка- зачкой, которая провожает сына».

Çапла, К. В. Иванов хăй дневникне августăн 14-мĕшĕнче çырма тытăннине шута илсен, вăл Гоголь произведени- йĕсене çуллахи каникул вăхăтĕнче килĕнчех вĕренме пуçлани палăрса тăрать.

Унтан дневникăн 7—8 страницисенче К. В. Иванов «Днепрăн» çĕнĕ планне çырать те, октябрь уйăхĕнче ку ыйтă- ва виççĕмĕш хут тĕпчеме тытăнать. Виççĕмĕш хутĕнче вара вăл Гоголĕн художествăллă описанине темле Куз- нецовăн прозăллă описанийĕпе çапла танлаштарса пăхать:

1. Цель. Кузн: — дать более или ме- нее полные и точн. понятия о Дне- пре; цель Гог. — вызвать в воображ читателя карт. Днепра. Описание Кузн. — это ландкарта; описание Гог.— это пейзаж.

2. Материалом для оп. Кузн. служи- ли призн. постоянные, а для оп. Го- голя — случайные.

3. Оба автора выразили свой мате- риал в слове, но выбор слов у обоих различный: у Кузн. простой или про- заический, у Гоголя — образный или поэтический.

Вывод. «Днепр» Кузн. — списание простое, а «Д» Гоголя — описание художественное», тет.

Çак вăхăтрах К. В. Иванов вырăс халăхĕн тепĕр аслă писателĕпе, Пуш- кинпа, вăйлăн интересленме тытăннă пулнă. Вăл унăн «Пугачев бунчĕн ис- торине» тĕпчесе вĕренме пуçлать. Тĕп- чесе вĕреннĕ хыççăн дневникăн 38-мĕш страницине Урал шывĕ çинчен каланă хайĕн планне çырса хурать.

Унтан тата октябрĕн 10-мĕшĕнче дневникăн 50 страницине казаксен станици çинчен çырнă пайăн икĕ план- не ӳкерсе хурать.

Вырăс классикĕсен произведенине тĕпчесе вĕреннинчен пуçне, К. В. Ива- нов ку вăхăтра хăйĕн ашшĕ-аслашшĕ- сем ăçтан тухса кайнипе, вĕсем хуш- шинче мĕнле паллă çынсем пулнипе интересленет. Хăйĕн йăмăкĕ Мария Васильевна каланă тăрăх, К. В. Ива- нов ку хыпарсене асламĕшĕнчен ый- та-ыйта пĕлнĕ. Çапла асламĕшĕн сăма- хĕсем тăрăх ĕнтĕ Константин Ва- сильевич хăй дневникне, 5,9-18 стра- ницисем çине, калав пек якатса, «Кĕçтентин», «Кашкăрсем» тата «Пăрт- та-карчăк» ятлă произведенисем çыр- са хурать. Юлашкисем иккĕшĕ «Чă- ваш Коммунин» 228 номерĕнче пичет- ленсе тухрĕç. Малтанхи — кĕске çеç. Акă вăл:

«Кĕçтентин.

Кĕçтентин (Михетер ывăлĕ) ашшĕпе 3 çулта чухне Уçтим ялĕнчен тарса килнĕ. Вăл ашшĕнчен 33 çулта юлнă 17 çулта ăна авлантарнă. Арăмĕ На- таш ятлă пулнă, Авлансан тепĕр çул унăн хĕр (Васлиса) çуралнă».

Кун хыççăн 8 страницăра К. В. Ива- нов çак кĕске татăкра асăннă çынсен ĕречĕн схемине туса хурать.

Хăй калавĕсенче асăннă çынсен ĕре- чĕн схемисене вăл «Кашкăрсем» тата «Пăртта-карчăк» ятлă произведенисем хыççăн та 14, 18 страницăсенче тăва- тăва хурать.

Асламăшĕ каласа кăтартнă хыпар- сенчен тата Пугачев çапăçăвĕсен ис- торине тĕпчесе вĕреннинчен К. В. Ивановăн хăйĕн пысăк произведени çырас шухăш çуралса тухнă пулнă. Вăл çак произведени планĕсене днев- никăн ик-виçĕ тĕлне çырса та хăвар- нă. Акă 44 стр-ца çырнă пĕр планĕ:

«Т № 1

Умĕнхи сăмах.

I

Михетер

Кĕçтентин

II

5. Кашкăр
6. Иван
7. Пăртта-карчăк
8. Пăртта ачипчи».

Акă тепĕр планĕ, 76 страницăра çыр- са хăварнăскер:

«Пăртта-карчăк:

1. Пелепей хули(çĕр вăтăр çул ĕлĕк)
2. Кашкăр. Пурăнăç.
3. Пукача. Пуп.
4. Слак çинче. Вăрăм-Ухтерен.
5. Вырăссем. Ванюшке.
6. Ĕпхӳре мĕн пулни, мĕн курни.
7. Килте. Пурăнăç.
8. Халĕ.

Тетрадей (3 л.) 8».

Кунта илсе кăтартнă юлашки планĕ çак шухăшпа питĕ паллă пулса тă- рать: ку произведенире К. В. Иванов хăйĕн тĕп аслашшĕсене Пугачев ça- пăçăвĕпе явăçтарасшăн пулнă пулас. Ахальтен мар вăл кунта аслашшĕсен ячĕсене Пугачев ячĕпе пĕрле лартать. Çитменне тата хăех 130 çул ĕлĕк пул- са иртнĕ ĕçсем çинчен çырасшăн пул- нине палăртать. Константин Василье- вич хăй дневникне çырнă çултан 130 çул каларсан, шăпах Пугачев вăхă- тĕнчи 1775-мĕш çулсем пулса тухаççĕ.

Ку чăн та çапла пулни çакăнтан та курăнса тăрать: Чкалов облаçĕ енчи чăваш ялĕсенче пĕр темле Иван ятлă чăваш Пугачев çарĕнче çапăçни çин- чен халĕ те хыпар çӳрет, имĕш, К. В. Иванов çемьисем хăйсен ăруне çав Иванран илсе пынă пулать. Çак Иван (8 страницăри схема тăрăх, Михетер те Иван та пĕр çынах) ывăлĕ Кĕçтен- тин ĕнтĕултă çулта чухне ашшĕпе Уçтим ялĕнчен тарса килни çинчен çырать пулмалла К. В. Иванов хăй дневникĕн 5-мĕш страницинче. Анах вăл Михетер ячĕпе хăйĕн «Т № 1» ятлă планне кĕртнĕ пулнă.

«Пăртта-карчăк» ятлă произведени- рен пуçне К. В. Иванов 1906—07 çул- сенчех тата çак произведенисене çы- расшăн пулнă:

«1. Эрех, 1 пайлă комеди (пĕр 600 йĕркеллĕ сăвăпа);
2. Йăвăр çул, 2 пайлă сăвăллă тра- геди;
3. Ялти ĕçсем;
4. Йăвăр çул, 1906 çулта çемьинче пулнă ĕç çинчен;
5. Икĕ ăру, родословные записи.
6. (ятне палăртман)».

Ку ĕç планне вăл дневникăн 49 стра- ницинче палăртнă. Унтан 65 страни- цинче «Тăлăх ача» ятлă 2 пайлă пьеса çырасшăн пулнине палăртса хăварать. 76-мĕш страницăра «Хрулка сухалĕ» ятлă произведени çырассине паллă тă- вать те, «Чун татăкĕ» ятлă произведе- нийĕн планне çырать. Ун планĕ çапла пулнă:

«1. Чун татăкĕ,
2. Амăшĕ,
3. Ашшĕ,
4. Паянхи кун.
5. Хура пĕлĕт, хĕрлĕ вут.
7. Кайран.»

1906 çулсенчех ĕнтĕ К. В. Иванов плансем çырассипе кăна чаранса тă- ман. Вăл çак дневникрах хăй çырнă планĕсене пурнăçа та кӳртме тытăннă пулнă. Çапла, вăл 51—53 страницăсен- че Слакпуçĕнче 1906 çулхи çулла пул- са иртнĕ пĕр ĕç çинчен вырăсла калав çырма пуçланă. 61—64 страницăсенче Слакпуç ялĕ мĕнпе паллă пулса тăни çинчен вырăслах очерк çырма тытăннă 55—57 страницăсенче вырăсларан «Вă- ранăр, тапранăр!» тата «Дубинушка» ятлă юрăсем куçарнă. 46,78 тата 79 страницăсенче ак çак сăвă татăкĕсене çырса хунă:

Ешĕл вăрман, айккипе
Çырма юхать кĕрлесе,
Хĕвел çутти шывĕпе
Вылять тĕрĕ тĕрлесе.

Таса çырма ăшĕнче
Кăвак пĕлĕт явăнать,
Мĕнпур, мĕнпур çут тĕнче
Ташлать, сиксе, савăнать, (46 стр.).

«Хăр хăлхăра тăратса
Итлес килсен итлĕр-ха
Эпĕ сире пĕр халлап... (79 стр.)
Мăнтарăн та çынччĕ-çке,

Мăнтарăн та ыр курас
Чухне чăваш пĕтрĕ-çке.

Халап пĕтрĕ... чаранас!» (79 стр.).

Кунсăр пуçне, К. В. Иванов халăх творчествипе вăйлăн интересленни ку- рăнать. Тăван ялĕнче пурăннă чухне августăн 21—23 кунĕсенче вăл днев- никăн 19—35 страницисене тĕрлĕрен тăхăр чĕлхе çырса хунă.

Юлашкинчен тата дневникра автор тĕрлĕ алгебра задачисем туни, фран- цуз чĕлхине вĕренме тытăнни курă- нать, килĕнчен Чĕмпĕре вĕренме кай- нă чухне тунă расходсене çырса пыни палăрать т. ыт. те.

Дневникри хăшпĕр страницăсем тап- тасах юлнă, хăшпĕринче уйрăм сăмах- сем çырса пĕтернĕ. Вăл сăмахсем, çи- елтен пăхсан, пĕр-пĕринпе пĕртте çы- хăнса тăман пек туйăнаççĕ. Анчах вĕ- сене тĕпчесе пĕлни те, паллах, аслă поэтăн шухăш-кăмăлĕсем мĕнле пул- нине ăнланса илме нумай пулăшма пултараççĕ.

Дневника вуласа тухнă хыççăн К. В. Ивановăн пĕтĕм чуна, ăс-тăна çĕк- лентерекен пултаруллă творчестви çинчен тата тепĕр хут шухăшласа пă- хатăн та, пĕтĕм чун хавалĕпе:

— Мĕншĕн вăл ытлашши çамрăкла вилнĕ-ши? Хальхи Совет саманинче пурăннă пулсан, вăл мĕн тери пысăк, паха произведенисем çырнă пулĕччĕ! — тесе шутлатăн.

Н. ДАНИЛОВ.